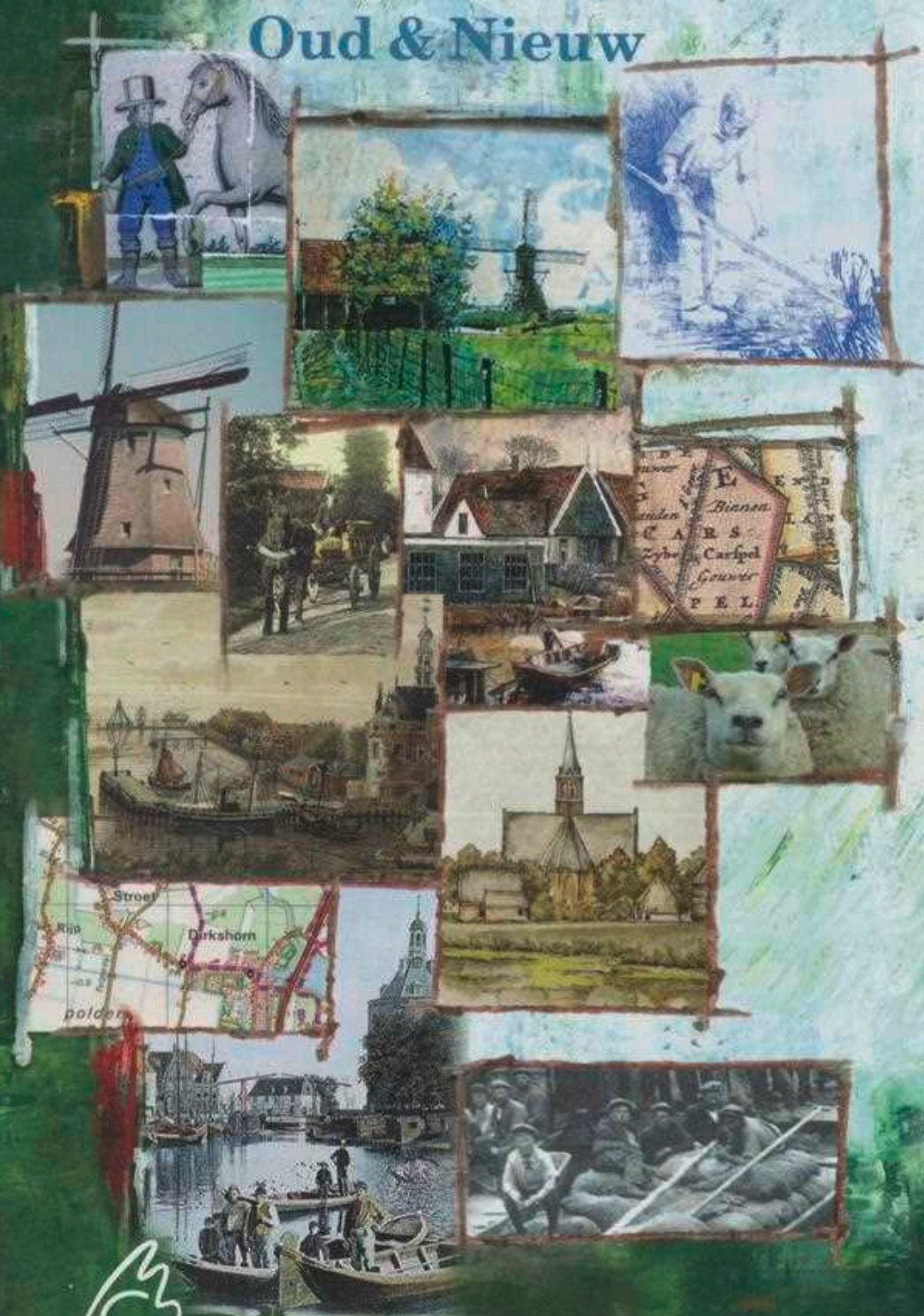

West-Friesland Oud & Nieuw

2004 71^e jaarboek Westfries Genootschap

West-Friesland Oud & Nieuw

2004 71^e jaarboek Westfries Genootschap

West-Friezen in reliëf, het leven en werk van kunstenaar Gerard Lückens

GERBEN KAZIMIER

Het onderzoek naar het leven en werken van de Hoornse kunstenaar Gerhard Heinrich Lückens (1882-1942) begon voorjaar 2001 met een mailtje uit Israël. Yair Malachi informeerde of het monument ter ere van burgemeester Jan Palenstijn met de bronzen plaquette nog steeds bij de Sint Martinuskerk in Schellinkhout stond.

Yair Malachi is een kleinzoon van Lückens, de ontwerper van het monument en de plaquette van Palenstijn. Samen met zijn zus Marry Moget speurde Yair naar zoekgeraakte kunstwerken van hun opa. Al spoedig bleek de in Hoorn geboren en overleden kunstenaar een belangwekkend en omvangrijk oeuvre te hebben achtergelaten. In dit artikel aandacht voor de mens en kunstenaar Gerard Lückens.

Gerhard Heinrich Lückens (roepnaam Gerard) is op 16 juni 1882 in Hoorn geboren, als zoon van een Duitse gastarbeider die zich in 1872 in Hoorn had gevestigd. Gerard kon goed leren en ging in 1895 naar de

G.H. Lückens (1882-1942).

Gemeentelijke Hogere Burgerschool aan de Muntstraat in Hoorn (later het Westfries Lyceum). Zijn vader, Heinrich Gerhard Lückens, had in die tijd een florierend stukadoorsbedrijf aan de Ramen 16. Op de HBS ontdekte tekenleraar J.C. Kerkmeijer het creatieve talent van Gerard. Hij moedigde hem aan zich toe te leggen op tekenen. Kerkmeijer was later tevens conservator van het Westfries Museum in Hoorn en behoorde in 1924 tot de initiatiefnemers voor de oprichting van het Westfries Genootschap. Tot 1954 was hij bestuurslid van het genootschap.

Niet naar Rome

Na drie jaar HBS ging Gerard Lückens dan ook naar de Amsterdamse Kunst-

nijverheidsschool Quellinus. Als beste eindexamenkandidaat van deze opleiding won hij een studiereis van een maand naar Rome. Vader besliste echter dat zoonlief wel wat beters te doen had dan naar Italië te gaan. In het bedrijf diende te worden gewerkt. Deze afwijzing moet Gerard veel pijn hebben gedaan.

Na zijn opleiding verdiende Gerard Lückens de kost als modelleur-stukadoor. Hij werkte vanuit het stukadoorsbedrijf van vader. Hij verzorgde veel gipsen plafond- en wandversieringen in statige, oude panden, zoals in het toenmalige raadhuis in Edam, en restaureerde andere oude gebouwen.

Lückens trouwde op 19 juli 1907 met Sophia Jonkman. Het echtpaar ging wonen aan de Kruisstraat 18. Het gezin verhuisde in 1914 naar Ramen 16, het ouderlijk huis van Gerard. Op naam van Sophia zijn in de Eerste Wereldoorlog de panden Ramen 14 en Ramen 18 gekocht. Beide woonhuizen werden verhuurd. Het echtpaar kreeg vier kinderen, drie dochters en een zoon: Caroline Dorothee Justine Hanne (Lien, 1910), Gerardina (Gerdien, 1918), Hermina Sophia (1921) en Dirk (1923). Sophia Lückens-Jonkman overleed op 1 december 1934 op 51-jarige leeftijd. Op 25 januari 1940 hertrouwde Lückens met Gertruida Maria Hendrika Gerhard.

Edam. Bovenhal Stadhuis.
De hal op de eerste verdieping van het voormalige raadhuis van Edam. Het restaureren en witten van de plafond- en wandbepleistering van deze hal en die op de begane grond in 1942 was het laatste werk van Lückens. Hij overleed kort daarna.

Geen zakenman

Van nature was Gerard Lückens geen zakenman. Tegen wil en dank runde hij het stukadoorsbedrijf dat hij in 1918 van zijn vader erfde. Zijn hart ging veel meer uit naar het tekenen en modelleren.

Menig werk van zijn hand sierde destijds Hoorn en omgeving. Zo was hij in de strenge winter van 1929 met enkele van zijn knechts al vroeg onderweg met de WACO-bus naar Hoogkarspel, waar de katholieke kerk in aanbouw was. In de kerk moest hij het plafond bepleisteren en witten. Ter hoogte van Binnenwijzend liet hij de buschauffeur stoppen, stapte uit en maakte doodleuk op een stukje karton een vluchtige schets van de opkomende zon.

G. H. LÜCKENS - Ramen 16 - HOORN

===== **MODELLEUR - STUCADOOR** =====

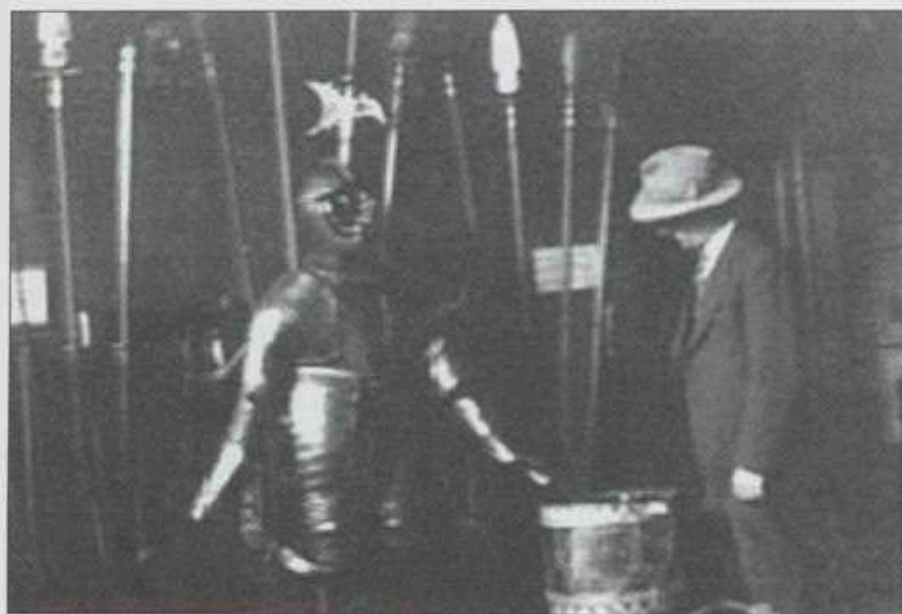
UITVOERING VAN WIT-, SAUS- EN KOUDWATERVERFWERKEN
WATERDICHT BEPLEISTERING VAN LEKKE KELDERS EN VOCHTIGHE MUREN

Briefpapier van Lückens als modelleur-stucadoor.

Uitspanning door Inspanning

Gerard Lückens was op velerlei gebied actief. Zoals op het terrein van sport, kunstgeschiedenis en verenigingsleven. Als jongeman was Lückens lid van de Hoornse gymnastiekvereniging Uitspanning door Inspanning, Willem van Oranje (U.d.I / W.v.O.) en werd een geoefend schermer. Zijn eerste vrouw Sophia Jonkman was lid van Allebé, de damesafdeling van deze gymnastiekvereniging. Op latere leeftijd was de Horinees actief als begeleider, jurylid en tijdwaarnemer bij gymnastiekuitvoeringen en was bestuurslid van het Koninklijk Nederlandsch Gymnastiek Verbond. Op 3 april 1934 ontving hij als blijk van waardering voor zijn verdiensten de erespeld van het KNGV. Voorts was hij jarenlang bestuurder van de vereniging IJsvermaak en lid van de tekenclub Debutade in Hoorn. Hij was lid van de vereniging Oud Hoorn, de vereniging Hendrik de Keyser en de Stucadoors Patroonbond. Vele jaren was hij betrokken bij de vrijwillige brandweer van Hoorn. Eerst als brandwacht en later als brandmeester stond Lückens zijn mannetje bij het blussen van vele branden in Hoorn. Ook maakte hij deel uit van de Brandraad. De Brandraad was een college van 'wijze mannen' dat zich bezig hield met beleidszaken betreffende de brandweer.

In 1919 werd hij gekozen tot lid van de Commissie voor het Westfries Museum. Vanaf 1922 was hij tweede secretaris van deze commissie. Dat bleef

G.H. Lückens als suppoost, zoals hij vele zondagmiddagen zich verdienstelijk maakte in het Westfries Museum.

hij tot zijn overlijden in 1942. Op zondagmiddag was hij vaak als suppoost te vinden in het museum. Lückens was een enthousiast verzamelaar van historische voorwerpen en schonk talrijke zaken aan het museum.

Enige tijd stond Lückens in Hoorn en omgeving bekend als 'boetseerder'. De elf Schellinkhouters die zich inspanden voor het monument met plaquette duiden hem ook zo aan. Net zo lang als de mensheid bestaat, wordt er gezocht naar manieren om iemands beeltenis op een duurzame manier vast te leggen, bijvoorbeeld in de vorm van een tekening, schilderij of beeldhouwwerk. In Nederland, een land zonder marmer als basis-materiaal, was de penningkunst en later ook het vervaardigen van bronzen plaquettes een veel gebruikte manier om notabelen te gedenken en te eren.

Lückens heeft veel plaquettes vervaardigd. Zijn atelier bevond zich op de zolderverdieping van het pakhuis van het stukadoorsbedrijf, dat in de achtertuin van perceel Ramen 18 stond. De familie Lückens bezat twee pakhuizen, achter de woonhuizen Ramen 16 en Ramen 18. Geregeld lag er in het atelier een werkstuk onder een natte doek te wachten op de voortgang van het proces en in zijn woning lagen dikwijls gipsen afgietsels te drogen. Sommige middenstanders konden het zich veroorloven een portret in brons te laten vervaardigen. Ook ter gelegenheid van jubilea of andere bijzondere gelegenheden werden bronzen portretten vervaardigd.

Bronsgieterij Scholten

Hoe was het procédé voor het maken van een bronzen reliëf? Eerst moest een ontwerp in klei worden geboetseerd. Lückens deed dat meestal aan de hand van een (pas-)foto. Het (nog natte) klei-ontwerp werd getoond aan de opdrachtgever. Na goedkeuring kon er een gipsen negatief (mal) worden gegoten, waarna bij de bronsgieterij van Gerrit Scholten (later de N.V. Hoornsche Metaalwarenfabriek) in de Nieuwstraat de bronzen plaquette (een positief) werd gegoten. Veelal ontving de opdrachtgever nog een gipsen afgietsel van het ontwerp. Van deze kwetsbare gipsen afgietsels zijn er nog redelijk veel in goede staat bewaard gebleven.

De winkel van bronsgieterij Scholten aan de Nieuwstraat in Hoorn, in de jaren twintig.

Zijn plaquettes

Als eerste de plaquette van Wilhelmus Franciscus Antonius Kaag (1854-1930). De bronzen plaquette is gedateerd op 3 september 1923. Op die dag werd zijn oudste zoon dertig jaar. Deze zoon kreeg de bronzen plaquette, de overige kinderen ontvingen ieder een gipsen reliëf. W.F.A. Kaag was

De plaquette die Lückens maakte voor de N.V. Hoornsche Metaalwarenfabriek.

W.F.A. Kaag (1854-1930), koopman en tabakshandelaar te Hoorn.

M. de Jong (1840-1914) uit Hoorn, kaaskoopman.

koopman en tabakshandelaar aan het Breed in De Gekroonde Jaagschuit te Hoorn (en dreef de tabakshandel Kaag samen met zijn broer Ferdinandus Antonius Johannes Kaag (1846-1923). Willem Kaag was de eerste voorzitter van de Kamer van Koophandel in Hoorn (periode 1888-1890). Wim Kaag uit Schoorl, een kleinzoon van W.F.A. Kaag, heeft de gipsen plaquette geschonken aan Gerdien Mellegers-Lückens, de dochter van de beeldend kunstenaar. De bronzen plaquette is in bezit van mr. A.E. Kaag te Frankrijk, een andere kleinzoon.

De bronzen plaquette van Melchert de Jong dateert uit 1909. De Jong was lid van een familie van Hoornse kaashandelaren en lid van de Eerste Kamer van 1893-1913. Hij was tevens wethouder in Hoorn en maakte deel uit van de Staatscommissie voor de Landbouw. Het werk wordt bewaard in het Westfries Museum, samen met een gipsen afgietsel.

Een flink aantal plaquettes is later geschonken aan het Westfries Museum en wordt in depot bewaard. Het Westfries Museum maakte in 2003 een volledige inventarisatie van de aanwezige werken van Lückens. Daarnaast bevindt zich een flink aantal werken in familiebezit. Jan Marinus Scholten, geboren in 1918 en zoon van de directeur van de Hoornse Metaalwarenfabriek Scholten, is als 3-jarige afgebeeld. De plaquette is in familiebezit.

*De jonge J.M. Scholten (1918), als zoon van een
Hoornse fabrieksdirecteur.*

*De drie stadia van de plaquette van Johan
Christiaan Kerkmeijer (1875-1956), ereburger van
Hoorn. Als eerste de zogeheten negatieve mul. De
lichtere kleur van de mul is afkomstig van de emul-
sie, waarmee de gipsen mul werd ingesmeerd om
verkleefing van het brons op het gips tegen te gaan.*

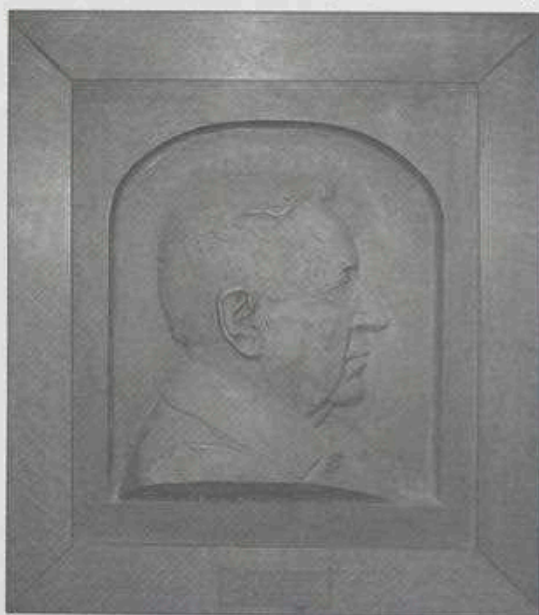
*De bronzen plaquette, bevestigd op een marmeren
plaat.*

Als laatste een gipsen afgietsel.

Het moet voor Lückens een geweldige eer zijn geweest toen hij in 1937 de uitnodiging kreeg een gedenkplaat met bronzen plaquette te maken van zijn voormalige HBS-tekenleraar J.C. Kerkmeijer, ter gelegenheid van diens benoeming tot ereburger van de stad Hoorn. Het prachtige eindresultaat hangt nog immer in de ontvangsthall van het Westfries Museum. Het in 1924 opgerichte Historisch Genootschap Oud West-Friesland hield op 27 augustus 1927 zijn jaarvergadering in Medemblik. Medeoprichter en secretaris Klaas Ruyterman suggereerde een plaquette te laten maken van voorzitter Gerard Cornelis van Balen Blanken. Met dit voorstel kon de vergadering zich uitstekend verenigen. De arbeid werd opgedragen aan de heer Lückens te Hoorn.

Ook van Klaas Ruyterman, medeoprichter van het genootschap, werd een bronzen plaquette gemaakt. Dit kunstwerk, waarop de naam abusievelijk is geschreven als Ruyterman, hing in de lagere school te Hauwert waar Ruyterman hoofdonderwijzer was. Bij de sloop van het gebouw kon deze plaquette nog net op tijd worden veilig gesteld door Koos Groot, voorzitter van de stichting Historisch Genootschap Hauwert. De plaquette berust bij hem. De familie Brandsen, de nieuwe bewoners van de voormalige onderwijzerswoning Hauwert 99, ontdekte tijdens verbouwingswerkzaamheden een gipsen afgietsel van de plaquette van Ruyterman. Op de westelijke muur

G.C. van Balen Blanken (1852-1939), de eerste voorzitter van het Westfries Genootschap. Het opschrift op het bordje onder de beeltenis luidt: Het Historisch Genootschap 'Oud West-Friesland' aan zijn voorzitter G.C. van Balen Blanken Arts te Bovenkarspel.

van de woning hangt een tekstplaquette, vervaardigd door Lückens ter herinnering aan de hoofdonderwijzer.

Behalve van dokter Van Balen Blanken, die het grootste deel van zijn leven huisarts was te Spanbroek en zijn laatste jaren doorbracht in Bovenkarspel, maakte Lückens plaquettes van een aantal andere artsen. De opdracht voor het maken van een plaquette van de Alkmaarse chirurg D. van Dam werd gegeven na diens overlijden in 1937. Een foto fungeerde als model voor het ontwerp.

Lückens ging samen met zijn dochter Gerdien naar Alkmaar om het ontwerp in klei te tonen aan de opdrachtgevers. Er kwam commentaar, vooral over een van de oren. Gewenst werd een beeld 'en face'. Dochter Gerdien herinnerde er echter fijntjes aan dat ook de voorbeeldfoto 'en profil' was. De Van Dam-plaquette maakt deel uit van het Van Dam-monument in Alkmaar. Dat staat aan de Prinses Julianastraat, nabij het Medisch Centrum Alkmaar.

K. Ruyterman (1864-1939), medeoprichter van het Westfries Genootschap, in het brons.

Ook Dr. Henricus Cornelis van der Lee is vereeuwigd. Lückens vervaardigde de plaquette van de geneesheer-direkteur van de Snouck van Loosen-Ziekeninrichting te Enkhuizen in 1935, bij gelegenheid van diens afscheid. Van der Lee had zijn functie ruim dertig jaar vervuld. Ook deze plaquette maakte de beeldend kunstenaar aan de hand van een foto. De beeltenis hangt in de hal van de polikliniek aan de Vijzelstraat te Enkhuizen. Van der Lee werd in Enkhuizen ook geëerd met een monument met een bronzen plaquette in het Julianaplantsoen. Deze plaquette

Een tekstplaquette herinnert aan de verdienstelijke inwoner van Hauwert.

Dr. D. van Dam (1890-1937), chirurg te Alkmaar.

Dr. H. C. van der Lee (1865-1952), geneesheer-directeur te Enkhuizen.

is gegoten in 1936 en is identiek aan die in de hal van de kliniek. Cornelis Johannes Karel van Aalst volgde de HBS in zijn geboorteplaats Hoorn, de Amsterdamse Handelsschool en een opleiding in een bekend handelshuis. Hij bekleedde veel maatschappelijke functies en commissariaten en was financieel vertrouwensman van koningin Wilhelmina. Van 1913 tot 1934 was hij president van de Nederlandsche Handel-Maatschappij (NHM), nadat hij in Indië bij deze maatschappij een bliksemcarrière had gemaakt. Hij verleende zijn doorslaggevende stem bij het vestigen van een Kamer van Koophandel in 1922 in Hoorn. In 1927 gaf hij zijn Hoornse geboortehuis (Grote Oost 55) ten geschenke voor vestiging van het secretariaat van de Kamer van Koophandel.

Ter ere van dit vrijgevege gebaar is een bronzen plaquette vervaardigd, welke lange tijd in de hal van het geschonken pand hing. Deze plaquette wordt bewaard in het Westfries Museum. Een reliëf in gips maakt deel uit van de ABN AMRO-Collectie van het Historisch Archief te Amsterdam. De NHM was de voorganger van de ABN AMRO.

Tekstplaquettes

Lückens heeft van een aantal bestuursleden van het eerste uur van het Historisch Genootschap Oud West-Friesland een bronzen herinneringsplaquette met alleen tekst gemaakt. Oud West-Friesland meldt daar in het jaarverslag 1939-1940 het volgende over: *Wat betreft de gedenkplaten*

DEPONIEERD

Internationaal Telef. No. 55
Telefoon Adres: "Scholten"

Bankrekening:
Rijksbank van Lening, Amsterdam
Hoornsche Crediet- en Effectenbank, Hoorn
Rekening No. 50441

Monsterkennis
HOORN - NIEUWSTRAAT 9
Vane Stundploms
UTRECHTSCHER JAARBUK
Monsterkennis 2020 en 2022

N.V. Hoornsche Metaalwarenfabriek

v/h G. SCHOLTEN, Hoorn, Holland

HANDELSAFDEELING.

Hoorn, den 9 Januari 1936.

Factuur voor

*1 Huldigungscomité
Van der Lee-monument, 2 Feinbr. 6.
Eindhoven*

Yeden zenden wij U onderstaande goederen per

Pa. Contant zonder nader advies.

Orde

$\frac{G}{S}$
 $\frac{H}{H}$

kist en emballage

<i>1 plaquette (D'off. Hoorn)</i>	<i>f 162,-</i>
<i>12 plaquettes der plaquettes</i>	<i>f 75,-</i>
	<i>f 169,50</i>

Omzetbelasting te berekenen over
100,00 van f 162,- = f 17,64
12,- van f 147,50 = 1,77

Nr 2

POSTGIRO

AF

De rekening aan 't Huldigungscomité voor het gieten van de plaquette voor het Van der Lee-monument. De N.V. Hoornsche Metaalwarenfabriek te Hoorn stelde de kosten op f 169,50, inclusief plaatsing.

voor de overleden bestuursleden, pioniers van ons Genootschap, kan de heuglijke mededeling worden gedaan, dat er vier in brons zijn vervaardigd, door de firma Scholten en Pijper te Hoorn volgens ontwerp van den heer G.H. Lückens, aldaar en wel voor de heeren Dr. G.C. van Balen Blanken, Jb. de Jong, K. Ruyterman en P. Schuurman. Op 't oogenblik zijn met diverse instanties besprekingen gaande over de meest geschikte plaatsen om de gedenkplaten aan te brengen. Het ligt in de bedoeling om de ont-

C.J.K. van Aalst (1866-1939), bankier-koopman te Hoorn.

hullingen t.z.t. met eenige plechtigheid te doen geschieden. Het jaarverslag 1940-1941 vervolgt dat deze plaquettes ter bestemder plaatse zijn aangebracht. Wij zijn alle betrokkenen, die door 't geven van toestemming deze plaatsingen mogelijk maakten zeer dankbaar. Het plan om het aanbrengen van de plaquettes met eenige plechtigheid te doen geschieden, moest vervallen met het oog op de gebrekkige verkeersmiddelen.

De tekstplaquette van Gerard Cornelis van Balen Blanken bevindt zich in het oude raadhuisje van Spanbroek in het donkere halletje op de begane grond en is daar omstreeks 1940 geplaatst. De tekst luidt: *Ter herinnering aan G.C. van BALEN BLANKEN, Arts te Spanbroek, geb. 8-9-1852; overl. 3-7-1939, Oprichter en Voorzitter van het Historisch Genootschap "Oud West-Friesland" 1924 - 1939.*

Een tekstplaquette herinnert aan de verdienstelijke inwoner van Spanbroek.

De herinneringsplaquette van Klaas Ruyterman heeft Lückens op 26 juli 1941 zelf vastgeschroefd aan de westelijke muur van de onderwijzerswoning in Hauwert. Dit geeft een passage aan in het dagboek van dochter Cornelia Ruyterman: Dezer dagen Lückens hier om de plaquette te bevestigen. Conform het in 1961 opgemaakte testament van Anna Dieuwerina Ruyterman (andere dochter van Klaas; 1891-1981) is de onderwijzerswoning te Hauwert gelegateerd onder de volgende voorwaarde: *om zorg te*

De naam van Ruyterman is ditmaal correct gespeld.

dragen, dat de bronzen gedenkplaat voor wijlen mijn vader, de heer KLAAS RUYTERMAN, als mede-oprichter van het Historisch Genootschap "Oud-Westfriesland", thans aan het woonhuis aanwezig, aldaar bevestigd blijft, en, evenals voormeld onroerend goed, steeds in goede staat wordt gehouden. Voor het geval gemeld woonhuis te eniger tijd door een ander gebouw zou worden vervangen zal daaraan of daarin aan gemelde gedenkplaat een waardige plaats moeten worden gegeven.

De onderwijzerswoning werd gelegateerd aan de Stichting Protestantse Belangen te Hauwert. Of, zo deze niet meer aanwezig mocht zijn, aan de Nederlands Hervormde Kerk te Hauwert.

De tekstplaquette van Jacob de Jong heeft jarenlang gehangen in het verenigingsgebouw Ons Huis van de Nederlands Hervormde kerk te Hoogkarspel. Na de sloop van dit pand kwam de plaquette te hangen in verenigingsgebouw Het Reigersnest, maar ook dit gebouw werd gesloopt. De bronzen plaat verdween toen naar een opslagruimte van de gemeente Drechterland in het gemeentehuis te Hoogkarspel. Op 3 april 2003 schonk Drechterland de plaquette aan het Westfries Genootschap. Ze heeft een plek gekregen in het Timmermansgildehuis van het genootschap.

De aangebrachte tekst luidt: *Ter herinnering aan Jacob de Jong, Waterschapssecretaris te Hoogkarspel, geb. 28-12-1869; overl. 2-1-1932. Oprichter*

en bestuurslid van het Historisch Genootschap "Oud West-Friesland", 1924-1932. De tekstplaquette van Pieter Schuurman hangt nog steeds aan de voorgevel van zijn voormalige boerderij in Graft, Raadhuisstraat 41. De tekst luidt: *Ter herinnering aan P. Schuurman Wz., geb. 22-3-1871 te Bovenkarspel; overl. 18-5-1939 te Graft. Oprichter en Bestuurslid van het Historisch Genootschap "Oud West-Friesland", 1924-1939.*

Al deze tekstplaquettes zijn uitgevoerd in brons. Brons is een legering van koper met tin tot dertig procent. Afhankelijk van de wens van de klant of de mate van beschikbaarheid van grondstoffen zijn soms metalen als zink en lood toegevoegd. Hierdoor kreeg het brons een lichtere of meer roodachtige kleur.

Aan de onderrand van de plaquettes staat telkens aan de linkerkant aangegeven Bronsgieterij G. Scholten Hoorn.

Rechtsonder staat vermeld G.H. Lückens FEC. Normaliter wordt FEC of FECIT (Latijn voor 'gemaakt') gevoegd door het jaar van vervaardiging, maar dat ontbreekt soms. Juist op die plek had de firma Scholten een schroefgat aangebracht, zoals hier bij de plaat van Ruyterman.

De geschiedenis van de bronzen plaquette in Schellinkhout voert terug naar een actie van dorpsbewoners. Schellinkhouter Jan Nierop (1911-2002) was een van de elf dorpsbewoners die zich destijds had beijverd voor een blijvende herinnering aan burgemeester Jan Palenstijn, die was overleden op 4 september 1941. Jan Nierop vertelde kort voor zijn overlijden dat het in 1942 onthulde monument niet lang heeft bestaan. De kerk werd gerestaureerd in de periode 1954-1960. Het monument werd toen afgebroken in opdracht van burgemeester Cornelis Mol, de opvolger van Palenstijn. De reden: het stond de werklieden in de weg voor de steigers. Burgemeester Mol vond echter een monument te veel eer voor zijn voorganger, zo beweerden boze tongen. Het op 1 april 1942 onthulde monument was voorzien van een plaquette. Daarop staat vermeld: *Ter herinnering aan Jan Palenstijn Gz., Burgemeester van Schellinkhout, van 1 Mei 1932 tot 4 September 1941. De dankbare burgerij, Schellinkhout Februari 1942.*

'Specie Jo'

Het complete monument is ontworpen door Lückens. De originele bouwtekening uit 1941, schaal 1:10, is in particulier bezit. Het metselwerk was

De weduwe van burgemeester Jan Palenstijn, Jannetje Smit, legt een krans bij het nieuwe monument bij de hervormde kerk te Schellinkhout, 1 april 1942. Het monument, ontworpen door Gerard Lückens, was ter nagedachtenis aan burgemeester Palenstijn.

van de hand van metselaar J.P. Nierop uit Schellinkhout, in het dorp bekend als 'Specie Jo'. *Als hij iets metselde zat het goed vast!* De bronzen plaquette met de afbeelding van het hoofd van burgemeester Palenstijn is bij de sloop van het monument veilig gesteld en hangt nog steeds in de vestibule van het oude raadhuisje van Schellinkhout. Een gipsen afgietsel is destijds aan de weduwe geschonken en is nog steeds in familiebezit. Op de achterzijde staat in het gips geschreven: *Met mijn beste wensen voor uw herstel, G.H. Lückens 16 April 1942.* De kunstenaar schreef dat enkele maanden voor zijn overlijden. Yair Malachi en zijn zus Marry Moget hebben inmiddels een indrukwekkende website ontwikkeld over het leven en werken van hun kunstzinnige grootvader. Daarop (www.luckens.nl) zijn de resultaten van hun inspanningen te zien. Ook gegevens die de schrijver van dit artikel verzamelde, zijn toegevoegd. Een belangrijke bron van informatie en inspiratie was voor Yair en Marry hun moeder Gerdien Mellegers-Lückens, dochter van de kunstenaar.

Bescheiden greep

Hieronder volgt een bescheiden greep uit de groep personen van wie Lückens een bronzen plaquette vervaardigde. Johan Wilson is telg uit een bekende toneelspelersfamilie. Hij was winkelier in sigaren aan de Nieuwstraat 1 te Hoorn. In of rond 1924 nam hij het Frisia Bioscoop

Theater op de hoek Rode Steen/Grote Noord over. De naam van het theater veranderde na de Tweede Wereldoorlog (Wilson was lid van de NSB) in Winston Theater. De plaquette is niet met geld betaald. Als tegenprestatie mochten de leden van het gezin Lückens hun hele leven gratis naar de bioscoop van Wilson.

Een kleindochter van Johan Wilson heeft de plaquette een dag na een brand in het Hoornse Winston-theater, in 2000, gered uit het verwoeste gebouw. De plaquette is in familiebezit. Na de bevrijding werd de naam van de bioscoop veranderd in Winston, als eerbetoon aan Churchill.

De plaquette van Abraham Staalman is hem in 1906 aangeboden bij zijn 10-jarig voorzitterschap van de Hoornse gymnastiekvereniging Uitspanning door Inspanning, Willem van Oranje (U.d.I./W.v.O). Aangegeven is een uitspraak van de Duitse Turnvater Friedrich Jahn: *Een gezonde ziel in een gezond lichaam*. De plaquette is in familiebezit. Een gipsen afgietsel wordt bewaard in het Westfries Museum. Gerrit Hop was directeur van de Gemeentelijke Muziekschool te Hoorn. Hij speelde viool. Hop is later verhuisd naar Bergen. Dit reliëf uit 1910 is vervaardigd toen hij 25 jaar oud was. Het is niet bekend waar de plaquette is gebleven.

Lien Lückens is een van de vier kinderen van de kunstenaar. De trotse vader maakte deze plaquette ter gelegenheid van haar huwelijk met

Johan Wilson (1864-1927), winkelier en bioscoop-exploitant te Hoorn.

Abraham Staalman (1871-1935) uit Hoorn, voorzitter gymnastiekvereniging.

Gerrit Hop, directeur Gemeentelijke Muziekschool te Hoorn.

Het echtpaar Ka (1900-1944) en Lien van Tehenburg-Lückens (1910-1986), schoonzoon en dochter van de Hoornse kunstenaar.

Willem Balk (1871-1931), veilingvoorzitter te Zwaag.

Ko van Tekelenburg. Het was een geschenk voor hun huwelijk op 14 november 1929. De dag daarna vertrok het jonge paar naar toenmalig Nederlands-Indië. Het kunstwerk is in de Tweede Wereldoorlog zoekgeraakt tijdens de Japanse bezetting van Nederlands-Indië.

Willem Balk was medeoprichter, eerste voorzitter en eerste erelid van de veiling Bangert & Omstreken te Zwaag. De ongewoon grote plaquette (75 bij 110 centimeter) was bevestigd aan de voorgevel van het veilinggebouw. Na de sloop van dit pand is via de familie de plaquette geschonken aan het Westfries Museum. Deze plaquette is niet gegoten bij de firma Scholten in Hoorn, maar bij de gieterij van de N.V. Metaalwarenfabriek HOLLAND.

Twee zoons van Ko en Lien van Tekelenburg-Lückens, Jacobus Lodewijk Marinus en Gerard Herman. Ze zijn geboren in 1930 en 1932. Dit werk is, zoals het onderschrift vermeldt, gemaakt als *Verlofsherinnering van opa, 29 mei 1936*. Kennelijk was de familie die periode even over uit Nederlands-Indië. De twee zoons zijn geboren in Nederlands-Indië. Daar woonde het gezin. Tijdens de Japanse bezetting is de familie geïnterneerd. Ko kwam om. Lien en haar twee zoons overleefden het kamp en keerden terug naar Nederland. De plaquette is zoekgeraakt tijdens de Japanse bezetting.

Jacobus Lodewijk Marinus van Tekelenburg (1930-1983) en zijn broertje Gerard Herman (1932), twee kleinkinderen van G.H.Lückens.

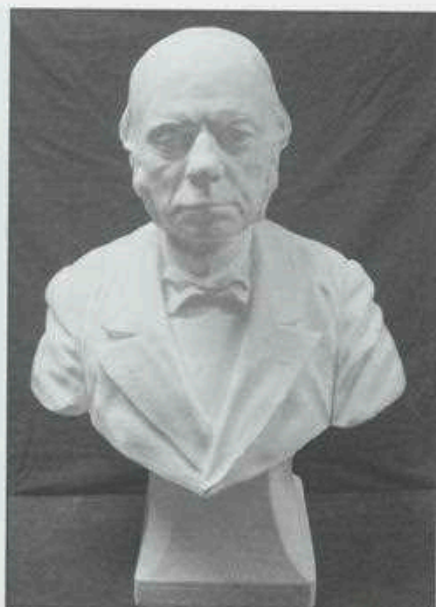

Overig werk

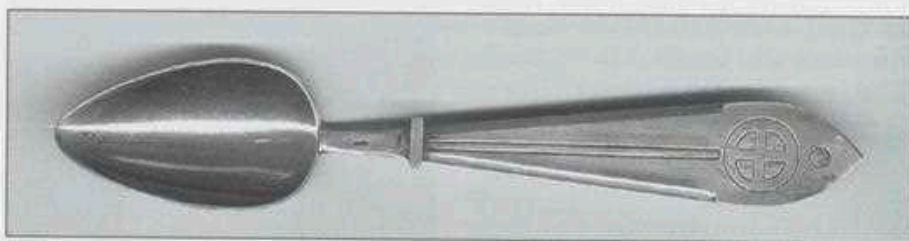
Lückens maakte niet alleen reliëfs, maar ook gipsen bustes, pastel- en houtskooltekeningen van notabelen, familieleden, vrienden en bekenden. Tevens beeldde hij historische dorps- en stadstaferelen uit. Voorts vervaardigde hij gebruiksvoorwerpen.

Ds. Johan Hendrik Schwill was predikant van de Lutherse kerk te Hoorn aan de Ramen. Lückens maakte dit gipsmodel ter ere van het 40-jarig ambtsjubileum van de predikant (op 22 juli 1900).

Na het overlijden van ds. Schwill schonk de weduwe de buste aan het Westfries Museum.

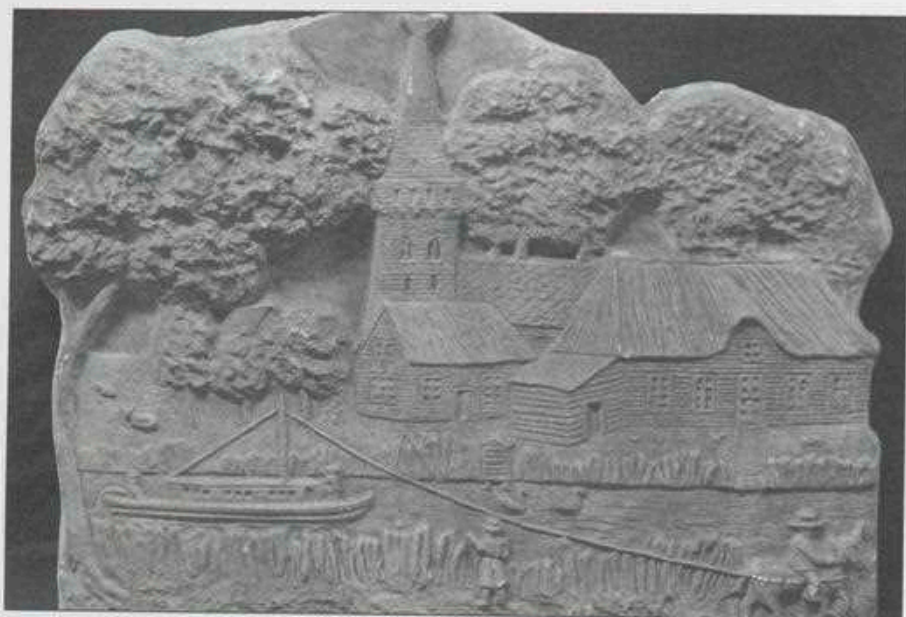
Predikant J.H. Schwill (1833-1903).

Lückens ontwierp ook gebruiksvoorwerpen, zoals dit theelepeltje.

Een andere tekening is die van Johannes Catrinus de Ruyter de Wildt, geschonken door zijn weduwe aan het Westfries Museum. Zijn bijnaam luidde De Admiraal. De Ruyter de Wildt was doctor ingenieur in de chemie en directeur van een proefstation te Leiden. Op latere leeftijd kwam hij naar Hoorn en kreeg een functie bij het Landbouwproefstation aan het Keern. Hij was een rechtstreekse afstammeling van de legendarische admiraal De Ruyter, vandaar de bijnaam.

J.C. de Ruyter de Wildt was voorzitter van de regionale postzegelvereniging. In 1935 bestond deze afdeling West-Friesland dertig jaar. Er is toen een jubileumverloting gehouden om geld in te zamelen voor een lijst voor het getekende portret van de voorzitter. Het portret werd belangeloos gemaakt door een van de leden, Gerard Heinrich Lückens. De voorzitter kreeg het geschenk aangeboden op 8 september 1935. Hij was daar *erg verrukt* over.

Landschap met een jaagschuit en kerkje dat Oud Holland werd genoemd, februari 1942. Dergelijk werk nam Lückens in productie voor de verkoop.

Gratis emmertje witkalk

Gerhard Heinrich Lückens mag worden gekarakteriseerd als een rustige, bescheiden, beminlijk en sociaal bewogen man, die niet graag op de voorgrond trad. Dit beeld ontstaat na het voeren van gesprekken met zijn dochter Gerdien Melleger-Lückens en het lezen van persoonlijke brieven en andere bescheiden. Arme drommels gaf hij veelal gratis een emmertje witkalk, met een al dan niet gebruikte kwast. Lückens was energiek, werkte hard en had een groot artistiek talent. Duidelijk vloeide er geen zakelijk bloed door zijn aderen. Eigenlijk ging hij gebukt onder het juk van het door hem geërfde stukadoorsbedrijf, waarin zijn creatieve talenten niet voldoende tot uiting konden komen. Het maken

Een pasteltekening van het Arminiaanse Glop te Hoorn.

van gipsen sierplafonds of het totstandkomen van houtsnijwerk voor zijn cliënte, hoe mooi ook, gaf hem onvoldoende artistieke bevrediging. Daarnaast was hij -te- goed van vertrouwen. Tegen de uitdrukkelijke waarschuwing van zijn echtgenote Sophia Jonkman in stelde hij zich bijvoorbeeld voor een hoog bedrag borg voor een goede bekende. Deze borgstelling liep verkeerd af. Lückens bleek genoodzaakt onroerend goed in Hoorn te verkopen. Dat betrof panden in de Pompsteeg, Venenlaan en Achter op 't Zand. In een brief aan zijn dochters Gerdien en Hermien van 20 maart 1942 schreef Lückens echter: *We zijn nu uit alle financiële nesten en hebben met niemand meer iets nodig en zijn baas in eigen huis.*

Ook van zijn dochter Gerdien (1918) maakte de kunstenaar een pasteltekening. Beide tekeningen zijn in familiebezit.

J. C. de Ruyter de Wildt (1877-1950), voorzitter postzegelvereniging.

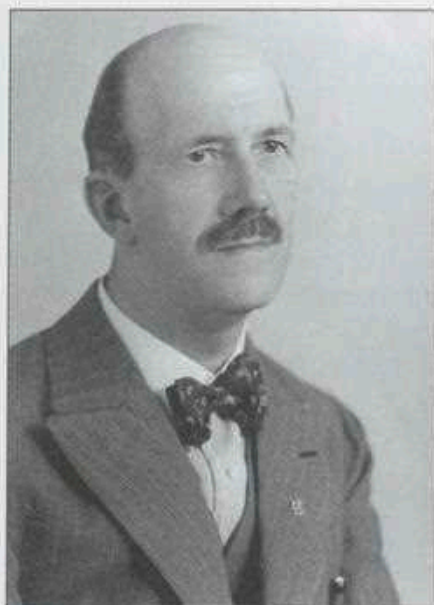

Sophia Jonkman (1883-1934), met wie Gerard Lückens trouwde in 1907.

Met zijn tweede echtgenote Gertruida Maria Hendrika Gerhard maakte hij plannen om een huisje te kopen aan het Dal in Hoorn. Het zou er niet van komen. Lückens overleed op 31 juli 1942 op 60-jarige leeftijd aan de gevolgen van een langslappende hartkwaal. Op de rouwkaart staat vermeld:

Heden overleed na een langdurig lijden onze lieve Man, Vader, Behuwd- en Grootvader de Heer Gerhard Heinrich Lückens.

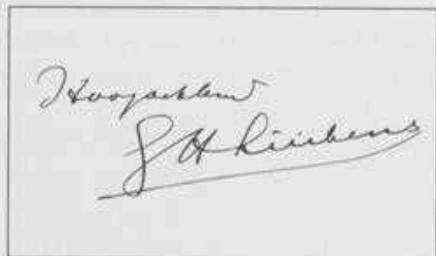
Hij is begraven op de Algemene Begraafplaats te Hoorn. Zijn echtgenote is hertrouwd in Hilversum.

Gerard Lückens op latere leeftijd.

Niet alle werken van Lückens konden in dit artikel worden afgedrukt. Gekozen is voor een representatieve greep uit zijn oeuvre. Een volledig overzicht van zijn werk is te zien via internet (www.luckens.nl).

Schellinkhout, najaar 2003

De handtekening van de beeldend kunstenaar.

Foto's en andere illustraties zijn afkomstig van:

G. Mellegers-Lückens, Aad en Marry Moget, Yair Malachi, familie Palenstijn, F.A.M. Scholten-Boersema, J.L.M. van Tekelenburg, familie Kaag, Jan Mol, Westfries Archief, Hoorn en Westfries Museum, Hoorn.

Bronnen:

- G. Mellegers-Lückens
- Marry Moget
- Yair Malachi
- F.A.M. Scholten-Boersema
- Tijdschrift Westfriese families
- Westfries Archief, Hoorn
- diverse sites internet